

Ու եթէ ուզենք աւելի որոշ ճանշնալ մեր ընտրելի ուղեգիրն Աստուծոյ փառքին և Հայութեան օգտին ու պատուոյն՝ Մը-խիթար իսայտանդով ցոյց կու տայ
կրօնքի դրօշը, Հայրենիքի դրօշը:
Հ. Ղ. ՏԱՅՆԱ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

== Ա. Գ. Ա. Պ ==

(Օրոհոյ և Հոյոյ Բլ)

Ազտպ բառը յառաջ եկած է յունարէն *ἀγάπη* կամ *αγάπαις*, որոյ հանդէպ կը զնէ Հայկազեան բառարանը՝ «Սէր, սիրե-լութիւն, որպէս հացկերոյթք, կերակուր-արարեալ ի սիրոյ և միարան սիրով՝ մանտառի ի պէտս ողորմութեան աղքա-տաց և յօժանդակութիւն հոգւոց ննջեցե-լոց» և այլն:

Հ. Լըբլէր տասնեւօթը յօդուածներով կը խօսի անոր վրայ. հին արձանագրու-թիւններ և պատկերներ ցտանէ աւելի կը ներկայացնէ: Առաջին մասը կը կազմէ յուղարկաւորութեան ճաշը (*les repas funèbres*), զոր հասարակօրէն մենք կը կոչենք՝ Հոգեհաց, կամ սոսկ՝ Հոգոց, — Վաղեմի ժամանակ՝ նախնիք իրենց ննջե-ցելոց համար ճաշ կու տային ներկաներուն կամ հրախրելոց և կը կոչէին *περίεπνον*, *επαράτις* *δείπνον*. իրենց զաղափարին մէջ այս ճաշկերոյթը՝ նուէր մ'էր, որ հին քրիստոնէական դարերուն ժամանակ գոր-ծածական էր: Հնդկա-Եւրոպական ցեղը՝ անյիշատակ ժամանակէ միշտ ունեցեր է և հաւտացեր է յաւիտենական՝ անդենական կենաց. մահը ոչ այլ ինչ էր բայց եթէ առժամանակեայ բաժանումն մարմնոյ և հոգւոյ և սկզբնաւորութիւն նոր կենաց. իրենց նախապաշարմանց մէջ ալ կը զրտ-նենք ճշմարտութեանս հաւատարեքը. կը բաւէ առ այս աչք եւ տալ Արիստայ և Վետայի ընծայուած գրքերուն: Հելլէն և լատին ազգեր կը համարէին, որ հոգւոյն

մարմնէն նիւթապէս բաժնուելէն հտըր՝ ի-րենց մէջ կը մնար բարոյապէս անլուծա-նելի կապ մը: Վիրգիլ, Ուլիզիսոս, Պլինիոս կրտսեր և այլք՝ զայս կը վկայեն մեզի, հին գերեզմանաքարերու վերտառութիւնք զայս ցոյց կու տան, զոր օրինակ, *Bene est. — Heinc situs est. Sit tibi terra levis* = Բարեք կայ. — Աստ հանգու-ցեալ է. — Երկիր՝ քեզ լիցի թեթեւ և այլն: Անդենկան կենաց համար իրենց կարեւոր իրերը զէնք, զգեստ, անօթ մեռել-ներուն մերձ կը դնէին. նոյն իսկ տուներ կը կառուցանէին, կը դնէին ծառաներ, գերիներ, ձիեր, աղախին մը՝ որ իրենց սեղանին ծառայէր, և որոշեալ օրերու մէջ ալ կը տանէին դամբանարանը գինի, և կը հեղութին, կը դնէին վրան կերակուր և այլն: Այս զարաշքընին մէջ մեռեալ-ներու թաղման հանդէսը անհրաժեշտ էր, վասն զի մեռեալներու երջանկութիւնը և հանգստութիւնը աստի կախուած կը հա-մարէին: Ամէն ընտանիք իւր որոշեալ օրն ունէր և կը տանէր իւր հանգուցելոյն հա-մար մասնաւոր կերակուր, զոր կը կոչէին *manium jura* բառ կիկերոնի, և կը կատարուէր արարողութիւնք մը: Տակիտոս և Տերտուղիանոս կը նկարագրեն իրենց ժամանակի այս սովորութիւնք. վերջինս կ'ըսէ, թէ «Աղք կերակուրը կը տանէին իրակա-նապէս և բացարձակապէս մեռեալին հա-մար... կաթը և գինին կը հեղութին գերեզ-մանին վրայ. իսկ մասնաւոր խոռոչէ մ'ալ ներս կը մտցնէին հաստառուն կերակուր-ները, և ինչ որ կը զոհէին անոր համար՝ կ'այրէին զայն ամբողջովին, որ կենդանի մը մասն չառնայր անկէ, և առանձին ա-ղբոս մ'ալ կը մատուցանէին ննջեցելոյն, որ ուտէ և ըմպէ իրենց նուէրը: Միկենելու պահուն կը թողութին պնակներով կաթ և կարկանդակ դամբաններուն վրայ: Ատտի-կէի, կիւկիլազայ, Թրակիոյ և փոքր Ասիոյ կողմերը կը զտնուին այս պնակներէն և մեռելոց խնջոյքին նկարներ քարերու վրայ և որմանկարներու մէջ, Հիմայ անգամ Յու-նաստան և փոքր Ասիա, սոյն կամ սակաւ փոփոխութեամբ, ննջեցելոց խնջոյքը կը

կատարեն բարեպաշտոն արտորդութեամբ, Դեռ եւս ափսններ կը սարքեն խաշած ցորենով, նոսն և խաղողի հատիկներով և զայն կը մատուցանեն ներկայից, և կը դրկեն նաև մաս մ'ալ ծանօթներու և ազգատաց: Ի սկզբան այս արարողութիւնները կը կատարուէին ննջեցեաց յուզարկաւորութեան օրը, և տարւոյն մէջ ինչ ինչ օրեր, բայց յետոյ ժամանակով կը տեւէր ինն օր շարունակ, տարեդարձի օրը, և այլն: — Եզդիպտոսի մէջ ալ կար մեռելոց խնջոյքի սովորոյթը, Պէնի-Հասանի արձանագրութեան մէջ Գնումհոթու (Khnumhotou) այսպէս կը խօսի. «Պիտի ծաղիկեցնեմ իմ հօրս անունը, Գիայի (Ka) աղօթմատուններ յօրինելով: Իւր արձանները փոխադրեցի քաղաքին տաճարը, իրենց հացի, բմակեաց, շուրի, մաքուր մսի նուէրները իրենց պարգևեցի: Ընտրեցի Գիայի քահանայ մը, զինքը կարգեցի տէր երկիրներու և սարուկներու, սահմանեցի ննջեցեաց խնջոյքներ ամէն գերեզմանաւ, տօներու համար, նոր տարւոյն տօն օրը, տարւոյն սկզբնաւորութեան տօնին, մեծ տարւոյն տօնին, փոքրիկ տարւոյն տօնին, տարւոյն վերջին օրուան տօնին, Մեծ օտնին, մեծ կրակի տօնին, փոքր կրակի տօնին, ... կենդանեաց և մեռելոց ամէն տօներուն»...:

Չկայ հին ազգ մը, որ չունենայ ննջեցելոց համար խնջոյքը: Կը զտնէր զայս Լակեդեմոնացեաց, կարգեղնացեաց և մանաւանդ Եբրայեցեաց մէջ: Ս. Գիրքը (Գ. Թազ. Գ. զլ) կը պատմէ, որ Դաւիթ կ'ողբայ Արեւմտեայ անիւրու մահուանը վրայ, բոլոր ժողովուրդը կու լայ և «եկն ամենայն ժողովուրդն տալ ընթրիս Դաւթի, մինչդեռ աւուր կայր»: Դաւիթ կ'երգնու և կ'ըսէ. «Օյն և օն արասցէ ինձ Աստուած և օն և օն յաւելցէ, եթէ ոչ մտանիցէ աւրեակն և ապա ճաշակեցից հաց»: Երեմիա (Գլ. ԺԶ. 7). «Մի բեկցի հաց սգոյ նոցա ի մխիթարութիւն ի վերայ մեռելոյ և մի արբուսցեն բաժակ մխիթարութեան ի վերայ հօր և մօր իւրոյ», և այլն:

Մեր ազգին մէջ այս սովորոյթը շատ

հին պէտք է ըլլայ. Թէն ըստ Խորենացւոյն «Ոչ հնախօսութիւնք եղեալ (են) մերոյ աշխարհիս», բայց արդի սովորոյթէն կըրնանք ըսել, ինչպէս մեր նախնիք ունէին մեռելոց յուզարկաւորութեան հանդէսներն, որոնց նկարագիրներն ունինք Խորենացւոյն մէջ, ինչպէս Արտաշէսինը՝ «Դազաղըն երին ոսկեղէնք, զահոյքն և ոսկողիւնքն բնեզեայ, և պատմունքան» որ զմարմնովն՝ ոսկեթել, թագ կապեալ զլուխն, և զէնն ոսկեով առաջի եղեալ, և զզահոյիւքն շուրջ որդիքն և բազմութիւն ազգականացն, և առ այսօրեւ պարտօնէիցն զինուորութիւնք, և նահապետքն, և նախարարացն զունդը, և միանգամայն զօրականացն վաշտք. ամենեքին կազմաւ զինու. հանդերձ, իւր Թէ ի պատերազմ ճակատիցին: Եւ առաջի՝ պղնձիս հարկանելով փողս, և զկնիսն՝ ժայնարկու կուսանք սևազգեստք և աշխարհոյ կանայք, և զհետ՝ բազմութիւն ռամիկն: Եւ այսպէս տարեալ թագեցին: Եւ շուրջ զգերեզմանաւն լինէին կամաւոր մահունք»...:

Փրիստոնէութեան ժամանակ կայ նկարագիր յուզարկաւորութեան, ինչպէս Տըրդատ Թագաւորինը ճառքնտրաց մէջ. «Բարձեալ տարան զնա ի Թուրքան արաքսապատ դիակիր դազաղօք, յորում լծեալ շորիք ոսկեսանձը, և զունակ գունակ հանդերձիւք զդազաղսն զարդարելով, և վաշտք զօրացն աստի և անտի վառեալ զինուք և նշանակօք, իսկ առաջի դազաղացն ժայնք աստուածօրհնութեան և բուրմունք խնկոց, իսկ աստի և անտի բարեկամք և սիրելիք, ընտանիք և բազումք յորդոցն նորա հետեակ անկեալ. և զկնի դազաղաց, փողք և տաւիղք ողորց, և կուսանք ողբասացք, Թող զայլ ամենայն ռամիկն, որ երթային զհետ անթիւ բազմութեամբ: Եւ այսպէս հասեալք ի տեղին, արարին տապան թագաւորական ի քաղաքն կենայ, ի վերայ ապակի արկեալ. յորում եղեալ զգանձն պատուական զանուշահոտ զպատարազն, զմեծ վաստակաւորն, և տարեալ թագեցին զնա ի տեղւոյ զքօսանաց մեծին Գրիգորի, զոր պարսպեալ անուանեաց իւր պարտէզ»:

Ասոր նման նկարագիր է Առտ առաջնոյն յուզարկը Յովհ. Կաթուղիկոսի պատմութեան մէջ, ուր կ'ըսէ: «Սկսեալ հանդերձիւք և ոսկեզօծ վարսիք՝ զգազազուն զարդարեալ», Կայ Ստեփանոս Ուսպելեանի պատմութեան մէջ, թէ Գարուս Վասակայ Սիւնեաց իշխանին թաղման ժամանակ՝ դին զարդարուած էր թագաւորական զարդերով, «անհուն ամբողիւ», և ողբերգական պարուք փողոց և քնարահարաց, հանդերձ կաթուղիկոսի Զաքարիայի տարեալ հանգուցանէին ի քնարանի ընդ հարս իւրեանց»... Ունինք եկեղեցականաց թաղման նկարագիրը Բուզանդայ մէջ. «Փոխեցաւ եւս յաշխարհէ մեծ քահանայապետն Վրթմանէս, և ժողովեցան ամենայն աշխարհն Հայոց, և մեծաւ պաշտմամբ, սաղմոսիւք և երգօք հոգեւորօք, կաներգօք և մոմեղեօք և խնկածո հոտովք, արքունական կառօք զսուրբն Վրթմանէս... մեծաւ լայնաց տրտմութեամբ մինչև ի գիւղն Թորդան ի Դարանաղեաց գաւառն յուզարկէին», Սրբոյն Մեսրոպայի համար կայ և յաւելուածս «Հայիւք բորբոքելովք և ամենայն լուսաճաճանչ գետիւն», կը յիշատակէ Ստեփանոս Ուսպելեան իւր մօր Մարիամու համար թէ «խնկեալ և զմանաչ եղին ի փայտեայ տապան»ի, Յովհաննէս Կաթուղիկոս կը զնէ սովորոյթս «Ի թոխս համակիչ» ննջեցելոյն համար «սեւաթոյր զգեցում», Թովմաս Արծրունին կ'ըսէ. «Սոփեայ տիկնոջ (իւր առն մահուան վրայ) ... զերեսս ի գետնի դնելով, միտին ի վերայ ցանելով զլիւն... զգեցեալ գտնաս ի զգեստից և պատրաստեալ զլիւն իւրում արկանելիս թխակերպս և յառաջ կոչեալ զգետերս սզոյ՝ ողբոց յօրինէ կարգս»: Բուզանդ կը յիշէ զարձեալ և հետեւեալք. «Յետ մահուան Ներսիսի յորժամ զմեռեալսն լային փողովք և փանդօք և վնօք զլծածն պարոյն կաքաւելով, զտիգան հատեալս, զերեսս պատահեալս, արք և կանայք պղծութեամբ ճիւղաղութեամբ պարուք դէմ ընդ հարկանելով և կամ ափս հարկանելով զմեռեալսն յուղարկէին»:

Այսպէս մեր հին մատենագրաց մէջ կը

գտնենք մեռելոց համար քառասուն ուր, տասն ամիս և այլն՝ սուգ պահել, օծիք պատահել, մահարձան, շիրիմ կանգնել, բայց չեմ յիշեր մեռելոց համար խնջոյք տալ, բայց զայս կը գտնեմ աւանդութեան մէջ, որով մինչև ցարդ արեւելեան հայք ննջեցելոյն թաղման օրը՝ գերեզման կը տանին հաց և ըմպելիք, հանդէսէն վերջը ներկայից կը բաժնին. ազգայնէր և դրացիք նոյն օրը ննջեցելոյն տան մէջ խնջոյք կու տան, որ և հոգեհաց կ'անուանուի: Որոշեալ օրերու մէջ ննջեցելոյն մերձակիցք լաւական կիներով գերեզման կ'երթան, հոն ողբք և զովք ըլլալէն վերջը՝ գերեզմանին վրայ կամ մօտը՝ կերակուր նին կ'ուտեն և զտնուած ըմպելիքէն մաս մ'ալ կը հեղուն մեռելոյն զամբանին վրայ: Այս սովորոյթներս մեզ կը յայտնեն հեթանոսութենէ մնացեալ ինչ ինչ նշխարներ:

Կաթուղիկէ եկեղեցին՝ այն սովորոյթները ինչ որ հեթանոսական և զեղծումներ առաջ բերած է, ինչպէս ըրեր էր Ս. Ներսէս Պարթև մեր մէջ, արգիւր, վերցուցեր և, արարողութիւնք պարզելով ազնուացնելով. խնկարկութեամբ, օրհնած ջրով և աղօթքով օծտեր է:

Հ. Լըբըլէր կը խօսի ազապի երկրորդ մասին մէջ Յիսուսի վերջին ընթերցաց վրայ. Կ'անուան երեք Ս. Աւետարանչաց այս նիւթոյս վրայ պարբերութիւնքը (Մտթ. ԻԶ. 17-29, Մրկ. ԺԳ. 12-25, Դկ. ԻԲ. 7-43) և ապա կը յաւելու. Աւետարանչաց պատմած Յիսուսի վերջին ընթերցաց պատեքի կատարման արարողութիւնը բոլորովին համանման չէ Մովսէսի սահմանածին, այլ իւր դարուն համեմատ բարեփոխուած արարողութեամբ կատարուեցաւ, վասն զի երեկոյեան պահուն կատարեց Յիսուս պատեքը՝ խնջոյքի առն թաղմելով: Այս արարողական կեանքակերին ժամանակ Յիսուս մայրցոյ բուրովին նոր միջանկեալ բան մը, որ է Սուրբ Հաղորդութեան խորհուրդը, անարիւն մեղսաքաւիչ սուրբ պատարագը՝ չորրորդ բաժակը ըմպելու առն, թաղմա-

կանաց կը սահմանէ, երբ ինքը այլ ևս իրենց մէջ չըլլա՞յ՝ զայդ ընեն իւր յիշատակին համար: Յիսուս այսու ցոյց տուաւ, որ պատեհն ոչ այլ ինչ էր՝ եթէ ոչ օրիշակ մը իւր զոհին: Գործք Առաքելոց (Բ. 45) կը պատմէ մեզ, որ Սուրբ առաքեալը քաջիկ իմանալով Փրկչին ապսպարանք՝ սկսած կատարել այդ սուրբ խորհուրդը իրեն Համարձմանէն վերջ: Այո՛ երբայց իցից եւս պատեհին յիշատակութիւնը կ'ընէին ամէն շաբաթ օր Kidush կոչուածը, որ սպիտակ պատարագ կը կոչուէր (messe blanche), բայց չէր այն իրական անարիւն զոհը՝ զոր Գրիստոսի առաքեալը կը կատարէին, ինչպէս կ'ըսէ Գործք Առաքելոց: «Եւ էին հանապազորդեալը վարդապետութեան առաքելոցն և հաղորդութեան և բեկանեկոյ հացին և աղօթից»: Վասն զի այս հացէն ուտողը՝ եթէ արժանաւորապէս չմտաչէին՝ իրենց զիրենց կը դատապարտէին:

Որչափ որ առաքելական դարուն մէջ հանապազօրեայ էր Ս. Խորհուրդոյ կատարումը, ինչպէս ունինք Ս. Գրքին մէկ այլ համարին մէջ (Գործք. Բ. 46): «Հանապազօր կանխեալ միաբանութեամբ ի տաճարն, և առտնին բեկանիկն զհացն և առ նոխն կեդակոր ուրախութեամբ և միամբությունամբ սրտի օրհնէին զԱստուած»: Կը գտնենք միանգամայն հացին բեկանեկէն առաջ կամ յետոյ կերակոր յիշատակութիւնն ալ, այսինքն է ազգայի կամ սիրոյ խնջոյքին զօրձաղորութիւնն ալ, զոր Ս. Ղուկաս կը կոչէ բառերովս՝ հաղորդութիւն, կերակուր: Այս սովորոյթը՝ նոյն իսկ առաջին դարուն մէջ ունեցաւ իւր զեղծումն ալ, ինչպէս կը գտնենք Ս. Պօղոսի Ա. Կորնթիացոց (ԺԱ. 20) ուղղութիւնը խօսքերուն մէջ: «Եւ արդ ի ժողովիւն ձեզ ի միասին, ոչ է սուսն Տիառն ձեզ տեղի հաց ուտելոյ, զի իւրաքանչիւր ոք զիր ընթրիս յառջանայ ուտել, ոմն քաղցեալ և ոմն արբեալ... Այսուհետեւ եղբարք, յորժամ ի մի վայր ժողովիցիք ուտել՝ միեանանց միասլիք»: Նոյնը կը յիշէ Յուդա առաքեալը. «Սոքա են ատեցեալք, շոգ-

մոգք... ի սէրս իւրեանց խորգախոթեամբ, լինին ընդ ձեզ ուրախակիցք» (Ա. 12): Թէեւ պատարագի Ս. Խորհուրդը կը յիշեցնէր Յիսուսի չարչարանքը և մահը, բայց քրիստոնեայք կը կատարէին ուրախութեամբ, յիշելով Յիսուսի սուրբ յարութիւնը, որուն յուսով ակն ունէին օր մը իրենց ալ այդ փառաւորութեան հասնիլ, և այս պատճառաւ ալ կը գտնենք յիշատակութիւնն ալ, որ ազգայի արարողութիւնք կը սկսէին շաբաթ երեկոյէն. կ'աւարտէր Ս. Հաղորդութեան խորհուրդը միաշաբաթի առաւօտը, որ է կիրակի օրը: Աւանդութիւնը մեզ կը բերէ երգ մը, որ Յիսուս վերջին ընթրեաց պահուն երգած ըլլալ ըստ Ս. Օգոստինոսի (թղթ. 237) «Hymnus sane, quem dicunt esse Domini nostri Jesu Christi.. in scripturis solet apocryphis invenire», երգիս յունարէնը լոյս տեսած է, և ապա ցոյց մ'է՛ ազգայի ուրախութեամբ կատարուելուն պատճառը:

Ազգայի նպատակը ոչ միայն հաւատացեալները միացնել էր սիրով իրարու հետ, և մանաւանդ Ս. Հաղորդութեան խորհուրդով Յիսուսի հետ իրապէս, այլ նաև կազմել իրարու մէջ ընկերութիւն մը զօրաւոր սիրոյ կապով և ձեռն տալ աղքատին և նոթիին. տեղի մ'էր իրենց՝ սուրբ ժողովարանը, ուր կը հաւաքուէին խօսակցելու, ուտելու և աղօթելու ի միասին, հաւապատասխան էր հաստատութիւն մարդկան մէջ կրօնական զգածմանց յախտեանական պիտոյիցն համար: Ուր սէր է և միութիւն, անդ է խնդութիւն, արիւթիւն և յաղթանակ:

Կը գտնենք երկրորդ դարու մէջ ալ ազգայի սովորոյթը՝ Ունինք առաքելական ժամանակէն վերջ՝ առաքելական հարց վկայութիւնքն: Ս. Իգնատիոս կը գրէ Զմիւռնացոց (զլ. Ը). Ոչ ոք առանց եպիսկոպոսի հաւանութեան կարէ զործել, ինչ որ Եկեղեցւոյ կը վերաբերի: Հաղորդութիւնը վաւեր է եպիսկոպոսի կամ իւր փոխանորդին նախապահութեամբ: Եկեղեցին եպիսկոպոսին շուրջը պիտի հաւա-

քուի, ինչպէս ընդհանուր եկեղեցին հաւաքուած է Յիսուսի Քրիստոսի շուրջը: Եպիսկոպոսին բացակայութեանը թոյլատրուած չէ մկրտել և ազապ կատարել, այլ ինչ որ նա հաստատէ՝ հաճոյ է Աստուծոյ, ապահով է, վաւեր ամենայն ինչ: Պիւնիոս Սեկունդոս Բիւթանիոյ բղձաշիւր կը գրէր Ամիսոնէ (Սամսոն ք.) Տրայիանոսի 112ին (թղթ. Գիրք Ժ. 96). կը նկարագրէ քրիստոնէից կեանքէն, որ առաւօտեան պահուն կը ժողովին, Քրիստոսի ուղղուած երգեր կը նուագեն իբրեւ Աստուծոյ. դարձեալ կը հաւաքուին անմեղ և կատարելապէս անփնտռ սովորական խընշոյք կատարելու համար, և այլն:

Կայ երկրորդ դարէն ֆնացած գեղեցիկ որմնանկար մը Հռոմ գտնուած 1893ին Սրբուհի Պրիսկիլլա գետնադարանին մէջ. կը ներկայացնէ անմեղ սիրոյ խնջոյքս: Միևեկիոսի Փելիքսի խօսքերը «Convivia non tantum pudica colemus, sed et sobria, nec enim indulgemus epulis aut convivium mero ducimus» յայտնապէս ցոյց կու տան ազապի նկատմամբ, թէ որչափ այդ խնջոյքը կը կատարուէր համեստութեամբ և չափաւորութեամբ: Ափրիկէի քրիստոնեայք, ինչպէս գիտենք Տերաուղիանոսէ հօգը ջատագովէս, որ ազապի արարողութիւնը կը սկսուէր աղօթքով մը, ժողովականք կը բազմէին պաստառակաց վրայ, համեստ խնջոյք մը կ'ընէին, և կը խօսէին բարեպաշտ նութեան վրայ «fabulantur ut qui sciant Deum audire»։ Ձեռաց լուացումն ունէին, կը լուսաւորէին ճրագներով՝ սրահը, կ'երգէին սաղմոս և այլ փառաբանութիւններ Աստուծոյ, վերջին աղօթք մ'ալ կը մատուցանէին և ապա իրարմէ կը բաժնուէին (էջ 803). Հիւպոդիտայ կանոնք, որ ըստ բազմաց կը թուի Հռոմայ մէջ 195 տարւոյն գումարուած ժողովքի մ'արտադրութիւն, մասնաւորապէս գրեթէ ցոյց կու տայ մեղ ազապի արարողութիւնքն և գործադրութիւնքը. մասնաւոր բառերով կը նշանակէ ինչ ինչ դէպքեր: Զոր օրինակ՝ աղքատաց համար

հաղորդութիւն, հաց երգմանցուցաց, տէրունական ազապ, կ'ապապրէ յագնալու չափ ուտել և ոչ ըմպել գինովնալու չափ: Կը հրամայէ՝ եպիսկոպոսին բացակայութեանը՝ քահանային նախագահել ազապին, և ասոր չգտնուելուն՝ սարկաւագին: Երդմանցուցաց հացին նկատմամբ այս կարծիքս կայ, որ սովորական հացն է նախապէս պարզ օրհնուած (une eulogie bénié à la messe le matin ou dans les jours précédents), որ մեր ազգային արարողութեան մէջ մասն կը կոչենք և կը բաժնուի հաւատացելոց պատարագին աւարտելէն վերջը:

Ռ. Կ.

(Շարայարելի)

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՁԵՌԱԳԻՐՔ

Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ

(Շար. տես Բազմավէպ, 1925 էջ 70)

19.

ՊԱԿԱՍՍԱՌԻ ԲԺՇԿԱՐԱՆ

Փորձիկ հատոր մ'է սա՝ կազմուած 16 հարիւրորդամեդր մեծութեամբ, 11 հարիւրորդամեդր լայնութեամբ, և հազիւ կէս հարիւրորդամեդր թանձրութեամբ. սա 134 թուահամարն ունի: Կը բաղկանայ 90 էջէ և 45 թերթէ. թուրք բարձր կեայ է: գիրը նոսր:

Ամբողջութեամբ գործերէն առնուած բուրովին պակասաւոր գրուած մ'է, որ սկիզբն ունի յիշատակարանի մաս մը սապէս.

« Թէ դեմ քաղում ժամանակաց արտաւստացն համարի աստուած և քառն ամեւս
« Եւայն մեղաց, զղմամբն և խոստովանու
« Բնամբն: Որ և գմեղ մաքրեցիք քրիստոս
« աստուած յամենայն մեղաց մերոց: Նաև
« զղրմեցի Յակոբ վարդապետն, սր քաղում